

lık tarihi dersleri verdi. Bunun dışında Alman Bayındırlık Bakanlığı'nda müşavir olan (1877-1900) Adler, Fransa, İtalya, Yunanistan, Anadolu ve Filistin'de inceleme gezileri yaptı, 1874-1881 yıllarında Prof. E. Curtius ile birlikte Yunanistan'da Olympia kazılarında çalıştı. Mimar olarak eski Yunan ve Ortaçağ karması bir üslup kullanan Adler'in en önemli eserleri Berlin'deki İsa-Thomas Kilisesi ile Wilhelmshaven'deki Elisabeth Kilisesi ve Kudüs'te yaptığı bir misafirhanedir. Mimarlık tarihi ve arkeolojiye dair pek çok kitap ve makale yayımlamıştır.

Adler'in "Die Moscheen zu Konstantinopel" (İstanbul Camileri) başlıklı makalesi *Deutsche Bauzeitung*'da (Berlin 1874) basılmış ve C. Gurlitt'in *Die Baukunst Konstantinopels* isimindeki büyük eseri çıkıncaya kadar değerini korumuştur. Bugün iyice eskimış olan bu çalışma, birçok yanlış görüşlerine rağmen, Osmanlı devri Türk mimarisini tanıma yolunda ilk deneme olarak tarihi bir öneme sahiptir.

BİBLİYOGRAFYA :

J. Kohte, "Friedrich Adler in seiner Bedeutung für die Geschichte der Architektur", *Zeitschrift für Geschichte der Architektur*, II (1908-1909), s. 212-221; R. Kautzsch, "Adler, Friedrich", *Thieme-Becker, Künstlerlexikon*, I (1907), s. 84-85; H. Riemann, "Adler J. H. Friedrich", *Neue Deutsche Biographie*, Berlin 1953, I, s. 71.

SEMAVİ EYİCE

ADLİ

(عدلی)

Sultan II. Bayezid
ve Sultan II. Mahmud'un
şirlerinde kullandıkları mahlas
(bk. BAYEZİD II, MAHMUD II).

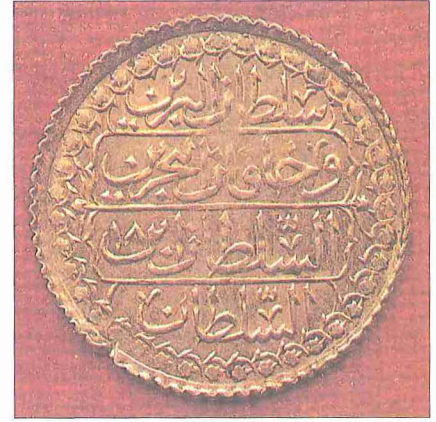
ADLİ ALTIN

II. Mahmud zamanında basılan
altın sikkelerden biri.

II. Mahmud'un tahta çıkışının on dördüncü yılında darbedilen ve mahlasına nisbetle "Adlî" adıyla anılan bu sikkeler tam, yarım ve çeyrek olmak üzere üç çeşit idi. 1822 yılında tamı 12, yarımı 6, çeyreği ise 2.5 kuruşa (yüz para) geçiyordu. Daha sonra "atfık adlî" adını alacak olan bu altınlar 19 kırat ayarında idi ve tarife değerleri üzerinden di-

II. Mahmud devrine ait adlî altın (İstanbul Arkeoloji Müzesi, Teşhir nr. 1943)

ğer altınlarla mübadelesinde hazineye önemli kâr sağlıyordu.

Adlî altınların bir yüzünde II. Mahmud'un tuğrası, diğer yüzünde "Duribe fî Dâri'l-hilâfeti'l-aliyye" ibâresi vardı. Üzerindeki yazının azlığı sebebiyle, kısa bir süre sonra, Akdeniz adalarında kalpazanlar tarafından taklitleri yapılarak piyasaya sürülmüştü. Bunun üzerine tuğralı yüzün etrafına "Sultân-ı Selâtin-i Zamân Mahmûd Hân", diğer yüzün ortasına "Duribe fî Kostantiniyyeti'l-mah-rûse", çevresine de "Dâme mülkühü ve saltanatühü" ibâresi yazılarak 1239'da (1823) yeniden tedavüle çıkarılmıştır. 17 kırat ayarındaki bu yeni altınlar "cedîd adlî" adı verilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Cevdet Paşa, *Tarih*, İstanbul 1309, XII, 53-54, 85; İsmail Gâlib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Os-mânîyye*, Kostantiniyye 1307, s. 410-411; Hasan Ferid, *Nakd ve İtibâr-ı Mâlî*, I. Kitab, İstanbul 1330, s. 210; Pakalın, I, 21; Nuri Pere, *Osmanlılarda Mâdenî Paralar*, İstanbul 1968, s. 241, 245; İbrahim Artuk—Cevriye Artuk, *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâmî Sikkeler Kataloğu*, İstanbul 1974, II, 678; Anistas el-Kermilî, *en-Nükûdü'l-'Arabîyye ve'l-İslâmîyye ve 'ilmi'n-nümüyyât*, Kahire 1987, s. 243-244.

İBRAHİM ARTUK

ADLİYE

(عدلیه)

Hukuk ve adalet işlerine bakan
devlet teşkilâtı,
mahkemeler ve
bunlara bağlı kuruluşların tamamı
(bk. DÂVA, KADI, KAZÂ, MAHKEME).

ADLİYE NEZÂRETİ

Osmanlı Devleti'nde Avrupa
tarzında teşkil edilen ve
bugün Adalet Bakanlığı'na
tekabül eden kuruluş.

İlk defa, bir yüksek mahkeme olan Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliyye'nin 13 Zilkade 1286 (14 Şubat 1870) tarihinde "nezaret"e çevrilmesiyle kuruldu. Bundan önce Adliye Nezâreti'ne ait işler, devletin ilk dönemlerinde daha çok kazaskerler, şeyhülislâmlığın önem kazanmasıyla sonraları şeyhülislâmlar tarafından görülmekteydi. 23 Mart 1837'de, ihtiyaç duyulan kanunnâme ve nizamnâmeleri hazırlamak üzere kurulmuş olan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye, 1868'de Şûrâ-yı Devlet ve Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliyye reislikleri olmak üzere ikiye ayrıldı. Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliyye başlangıçta bir yüksek mahkeme olarak düşünölmüş ve esas itibarıyla birisi "temyiz", diğeri "istînaf" olmak üzere iki kısım halinde düzenlenmişti. Kısa bir süre sonra Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliyye nizamnamesiyle reislik nezarete dönüştürölerek Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliyye Nezâreti kuruldu (bk. *Düstur*, Birinci tertib, I, 328 vd.). İlk nâzırlığa da Ahmed Cevdet Paşa getirildi. 1875 yılı sonlarına kadar Dîvân-ı Ahkâm-ı Adliyye nâzırı aynı zamanda temyiz mahkemesi reisi idi. Bu tarihte temyiz mahkemesine ayrı bir reis tayin edilerek Adliye Nezâreti ile temyiz mahkemesi başkanlığı birbirinden ayrıldı. Yine aynı yılın 30 Kasımında o zamana kadar Ticaret Nezâreti'ne